

УДК 330.34.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ: НЕОБХІДНІСТЬ, ШЛЯХИ, ПРОБЛЕМИ

В.В.Лагодієнко, кандидат економічних наук
Миколаївський державний аграрний університет

Стаття присвячена проблемі глобалізації та соціалізації світової економіки на сучасному етапі. Акцентується увага на дослідженні процесів глобалізації, як соціально-економічного феномену. Розглядаються необхідність, шляхи та проблеми розвитку глобалізації.

Статья посвящается проблеме глобализации и социализации мировой экономики на современном этапе. Акцентируется внимание на исследовании процессов глобализации, как социально-экономического феномена. Рассматриваются необходимость, пути и проблемы развития глобализации.

Особливістю функціонування цілісних систем є те, що в процесі їх життєвого циклу взаємодія та взаємовпливи різних структур

турних елементів під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників породжують нову якість, ведуть до розвитку та трансформації самої системи. Саме такою новою якістю світового господарства і є сьогодні глобалізація процесів суспільного розвитку.

Чинниками ж, які прискорюють у сучасних умовах глобалістські тенденції у світі, та формами, в яких ці тенденції реалізуються, є в першу чергу науково-технічна революція, діяльність транснаціональних монополій в умовах цієї революції, інформаційна революція, соціалізація економічного життя в країнах, глобалізація проблем безпеки (екологічної, сировинної, продовольчої, ядерної тощо), економічна політика розвинених держав та міжнародних фінансово-кредитних організацій.

Серед вітчизняних учених, які досліджували питання глобалізації світової економіки, слід відзначити О.Г. Білоруса, Ю.Н. Пахомова, В.С. Шепелева, М.А. Соколенка, С.І. Марчука, Є.К. Заграву, Е. Савчука, О. Плотнікова, Д.Г. Лукьяненко та ін. Але ще багато питань, пов'язаних з впливом глобалізації та соціалізації на економіку країн індустріального і доіндустріального розвитку, вимагають подальшого більш глибокого дослідження. На деяких із них ми акцентуємо увагу.

Поняття “глобалізація” увійшло в науковий обіг у 80-ті роки ХХ ст. і призначалося насамперед для визначення масштабності соціальних змін, які охоплювали вже не стільки окремі нації і народи, скільки цивілізацію в цілому.

За будь-яких умов об'єктивною основою глобалізації є насамперед закони ринку, які спричиняють і визначають потребу (та механізми її реалізації) у розвитку суспільного поділу праці, у тому числі й міжнародного. Використання принципу порівняльних переваг в організації виробництва та обміні його результатами між різними країнами приводить до появи національних міжнародних монополій, сучасних форм їх функціонування та розвитку [1, с. 15].

В. Андреф (президент Європейської асоціації порівняльних економічних досліджень) вважає, що МНК, які з'явилися ще у ХІХ ст., поступово сформулювали чотири головні стратегічні орієнтири протогобалістського типу:

1. Забезпечення свого виробництва іноземною сировиною.
2. Закріплення на іноземних ринках збуту шляхом створення там своїх філій.
3. Раціоналізація виробництва шляхом його переміщення (делокалізації) у країни, де витрати виробництва нижчі, ніж на національній території.
4. Орієнтація на “техно-фінансову” стратегію, сутність якої полягає у використанні своїх зарубіжних інвестицій для створення таких форм закріплення на іноземних ринках, як організація субпідрядних підприємств; укладання довгострокових партнерських угод з іншими фірмами; відмова від частини старих виробництв та поширення нових видів діяльності, перш за все в галузі науково-технологічних досліджень і розвитку, пошуки прибутків на міжнародних фінансових ринках, включаючи участь у спекулятивних операціях.

Реалізація та розвиток цих стратегічних орієнтирів протягом ХХ ст. створили умови для визначення основних принципів глобальної стратегії в діяльності наймогутніших корпорацій, з якими вони увійшли у ХХІ століття.

Серед цих принципів поведінки корпорацій на ринку виділяють сьогодні такі:

- загальнопланетарне бачення ринків і конкуренції;
- доскональне вивчення своїх суперників (це стає можливим унаслідок олігополістичної структури глобальних ринків);
- контролювання своїх операцій у загальносвітовому масштабі або, як мінімум, у масштабі США, ЄС, Японії;
- здатність виступати в ролі “глобального гравця”, спроможного гнучко міняти тактику в конкурентній боротьбі на будь-якому зі світових ринків;
- оперування у високотехнологічних промислових галузях;
- уміння ефективно використовувати закон порівняльних витрат, розміщуючи своє виробництво там, де воно найрентабельніше;
- координація своєї діяльності за допомогою гнучкої інформаційної технології та гнучкого виробництва, інтегрованих у єдину сітку внутрішньофірмового бухгалтерського обліку;

- інтеграція своїх підприємств і спеціалізованих філій у єдину міжнародну мережу управління, інтеграція в мережу угод з іншими МНК [1, с.15-16].

Сучасні ТНК, міжнародні валютно-фінансові центри та інститути створюють у процесі своєї діяльності умови соціалізації економічних структур, економічних відносин у різних регіонах світу, окремих державах. Процес цей зумовлений появою великої кількості соціально свідомих і активних верств населення внаслідок формування індустріального, а в окремих випадках і постіндустріального суспільства в країнах Азії, Африки, Латинської Америки. З одного боку, це результат зростання потреби у кваліфікованій праці, викликаній технологічною революцією, з іншого — результат розвитку потреб самої висококваліфікованої праці.

Отже, процеси соціалізації ринкового господарства сьогодні збуджуються процесами глобалізації і в інших регіонах світу, стають критерієм, стандартом, зразком при формуванні соціальної політики для багатьох країн. Успіхи ж соціальної політики в розвинених країнах, власне, і є одним із стимулів, які спонукають багатьох політиків різних країн світу підтримувати ідеї, процеси, форми глобалізації.

Творчий, інноваційний потенціал робітника стає сьогодні головним ресурсом економіки, нової якості економічного зростання в розвинених країнах Заходу, саме такий потенціал є запорукою успішного реформування соціально-економічних систем постсоціалістичних країн і, зокрема, України.

Отже, наприкінці ХХ ст. головним чинником відтворення, що визначає характер і динаміку інтеграційних процесів, корелює спрямованість глобалістських тенденцій, стає нагромадження знань, досвіду, уміння, здоров'я, рівня фізичного розвитку та інших характеристик якості життя населення, на підтримку яких (а не на нагромадження матеріальних благ і послуг) щорічно у світі витрачається 15-20 трлн. дол. [2, с.97].

Успіхи в реалізації національних програм соціальної політики, потреби, проблеми та перспективи подальшого інтеграційного розвитку європейських країн зумовили наприкінці 80-х — на початку

90-х років виникнення нової стратегічної мети соціальної політики Євросоюзу — створення єдиного соціального простору для об'єднаної Європи. Ідея соціальної інтеграції, окреслена ще в так званому Римському договорі 1957 р., постійно збагачувалася новими принципами, цілями та перспективами. Нарешті, у 1988-1989 рр. Європейський Союз прийняв Хартію основних соціальних прав трудящих, або Соціальну хартію ЄС, яка визначає місце трудящих у соціальній структурі Європи, той соціальний стандарт, який гарантується на національному рівні держав-членів і на рівні Європейського Союзу в межах його компетенції [2, с.111].

Соціальні результати інтернаціоналізації та глобалізації світового господарства не можуть не вражати, однак, не можна не помітити і негативних або суперечливих наслідків глобалізації, що ставить під загрозу як перспективи подальшого існування та розвитку людства, так і довіру з боку народів та урядів до цілей та інструментів глобалізації [3, с.12, 13].

Учені виділяють цілий ряд позицій, які, на їх погляд, дають змогу говорити про нестійкість, певну невизначеність або негативні тенденції у процесах глобалізації, що можуть спричинити небажані для людства, окремих країн та регіонів соціальні наслідки.

Це, по-перше, підміна процесів інтернаціоналізації соціального простору та економіки уніфікацією певних правил гри, створенням світової інформаційної та комунікаційної мережі, глобалізацією фінансової сфери. Водночас інтернаціоналізація виробничих і торгових трансакцій значною мірою залишається пов'язаною з внутрішньорегіональними процесами, операціями ТНК та між філіями ТНК. За цих умов господарська уніфікація породжує тенденцію до виникнення безособової, анонімної економічної влади, наднаціонального неоекономічного континуума, який об'єднує на засадах універсальної мови прагматизму світські й посттрадиційні культури різних регіонів світу [3, с.42].

По-друге, така безособовість економічної влади, до того ж у світовому масштабі, потенційно здатна створити умови для підриву сформованої в повоєнні роки окремими державами, а згодом і цілими регіонами соціальної системи, яка забезпечувала взаємо-

зв'язок і рівновагу між розвитком ринкової господарської системи та соціальною системою, соціальними потребами особи і суспільства.

По-третє, процеси глобалізації, що відбуваються у світовому суспільстві, динамізують взаємодію не тільки і не просто різних моделей національних економічних і господарських систем, а й різних типів і форм цивілізацій, що історично склалися в різних регіонах планети. Такий процес, безперечно, є позитивним і бажаним. Об'єктивні потреби та інтереси глобалізованого світу передбачають як необхідність цього процесу, так і його форму: еволюційну гармонізацію взаємозв'язку цих цивілізацій, їх добровільне взаємопроникнення, дифузю, взаємовпливи. Бажання ж домінуючої сьогодні на планеті групи найрозвиненіших країн, які до того ж мають історично та генетично споріднені цивілізаційні риси, прискорити процеси глобалізації, а тому нав'язати силою економіки, політики тощо лише своє бачення принципів і форм розвитку економіки, культури, духовності в окремих державах, регіонах провокує опір, протистояння з боку найбільш сталих і активних представників тих чи інших регіональних цивілізацій. Це ускладнює, гальмує реалізацію таких потрібних для виживання і подальшого розвитку людства потреб в об'єднанні своїх зусиль з метою найбільш справедливого, раціонального та ефективного використання природних, технічних, технологічних, фінансових і соціальних ресурсів на благо людини і людства.

По-четверте, сприяючи отриманню дешевих кредитів на розвиток економіки, фінансова глобалізація водночас спричиняє тенденцію до формування "політики догодження, підлабузництва" з боку країн-боржників, створенню механізмів, за допомогою яких стає можливим управління фінансовими і борговими проблемами і навіть власністю країн, що розвиваються, в інтересах ТНК і провідних країн Заходу, поглиблює соціальну диференціацію, збільшує безробіття тощо.

Глобалізація у фінансовій сфері, процесами становлення якої керують в основному міжнародні фінансово-кредитні інститути, породжує, як одну з форм свого існування, спекулятивну квазіекономіку, полем функціонування якої стають валютно-фінансові

ринки та ринки вторинних цінних паперів. З одного боку, така квазіекономічна діяльність вже сама по собі здатна підвищувати рівень ризику щодо збереження рівноважного стану глобалізованої економіки, з іншого — породжує спокусу використовувати систему ризиків для забезпечення егоїстичних інтересів окремих держав, корпоративних угруповань тощо, балансуючи на грані глобальної кризи.

Розуміння суті, змісту, характеру спрямування та причин, які визначають суперечливість процесів формування глобалізованого в масштабах планети суспільства, позитивних і негативних можливостей впливу цих процесів на долю окремих держав, соціальне становище населення, безперечно, має сприяти формуванню більш виваженої, прогнозованої та узгодженої економічної політики нашої держави з позицій забезпечення перспектив функціонування її та її громадян у сучасному світовому господарстві, заснованому на принципах активного використання новітніх технологій, транснаціоналізації національних економік, ефективної стимулюючої соціальної політики і, як наслідок, високої конкурентоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузнецов В. Что такое глобализация ? // МЭМО. – 1998. – № 3. – С. 15.
2. Валентей С., Нестеров Л. Человеческий потенциал: новые измерители и новые ориентиры // Вопросы экономики. – 1999. – № 2. – С. 91-111.
3. Неклесса А. Реквием XX веку // МЭМО. – 2000. – № 2. – С. 12-13.
4. Хорос В. Глобализация и периферия // МЭМО. – 1999. – № 12. – С. 118.
5. Марчук Є. К. Україна: нова парадигма поступу. – К., 2001
6. Білорус О., Плотніков О. Фінансова глобалізація // Економічна енциклопедія. – К., 2002.